

25. NOVEMBER 2022

Entreprenørens krav for forstyrrelse (disruption)

Dansk perspektiv

Regulering i standardvilkår

Hvad er grundlaget for entreprenørens forstyrrelseskrav?

- Kravet består af den meromkostning, som kan henføres til bygherrens forhold, men som ikke kompenseres ved bygherrens betaling til entreprenøren for ændringer og/eller forsinkelse
- Men hvordan undgås det, at meromkostningerne ikke skyldes entreprenørens dårlige planlægning, projektets kompleksitet, entreprenørens utilstrækkelige ressourcer m.v.?
- Meromkostninger kan typisk henføres til forøgede administrative omkostninger (flere tegninger, tegningsrevisioner, mange ændringer) og/eller reduceret effektivitet (ændret arbejdsrytme, ikke kontinuerligt arbejde)
- Kravet er et tidsmæssigt krav, der udspringer af bygherrens forstyrrelse af entreprenørens planlagte produktion, som ikke kompenseres af entreprenørens øvrige krav
- Kravet er nært sammenhængende med entreprenørens mere sædvanlige krav (ændrings- og forsinkelseskrav) og består derfor ofte i, at entreprenøren gør et tillægskrav gældende i tillæg til de krav, der direkte kan henføres til ændrings- og forsinkelseskrav
- Der er ikke indarbejdet bestemmelser om kravet i AB
- Kravet er almindeligt anerkendt i voldgiftspraksis

Hvad er grundlaget for entreprenørens forstyrrelseskrav?

Entreprenørens ret til tidsfristforlængelse

AB 18 § 39

Entreprenøren har **ret til forlængelse** af tidsfrister, når arbejdets udførelse forsinkes som følge af:

- a) ændringer i arbejdet, som kræves af bygherren, jf. § 23,
- b) bygherrens forhold eller anden entreprenørs forsinkelse,

...

Stk. 2. Entreprenøren skal **søge forsinkelsen undgået eller begrænset** ved sådanne dispositioner, som med rimelighed kan kræves.

...

Stk. 4. Anser entreprenøren sig berettiget til forlængelse af en frist, skal **entreprenøren snarest muligt give bygherren skriftlig meddelelse om den krævede tidsfristforlængelse og årsagen dertil**. Bygherren skal svare i overensstemmelse med § 25, stk. 3.

-
- Entreprenørens krav ved bygherrens forsinkelse er et erstatnings- eller godtgørelseskrav, jf. AB 18 § 43

Hovedpunkter fra voldgiftspraksis

KfE 1997.45 – Storebælt I

- *Der skete (...) ændringer, (...) som efter voldgiftsrettens opfattelse alle har haft væsentlig indflydelse på arbejdsprocessen i form af forstyrrelse af denne, øget kompleksitet og i et vist omfang tab af gentagelseeffekt med deraf følgende krav fra B om forcering af arbejdet."*
- *"Hvor væsentlig indflydelsen har været lader sig ikke afgøre (...)"*

Tillægsvederlag fastsat skønsmæssigt

- *"(...) finder voldgiftsretten, at de foreliggende oplysninger, herunder parternes forhandlinger herom, vel klart indicerer, at entreprenøren har krav på tidsfristforlængelse af en eller anden størrelse, men at grundlaget for at fastslå det nøjagtige antal ikke foreligger."*

Hovedpunkter fra voldgiftspraksis

KfE 1997.64 – Storebælt II

Udtalt at der i sagens natur vil være forskel på udbuds- og detailprojekt, og at E ved stort og komplekst projekt må påregne flere forskelle end ellers

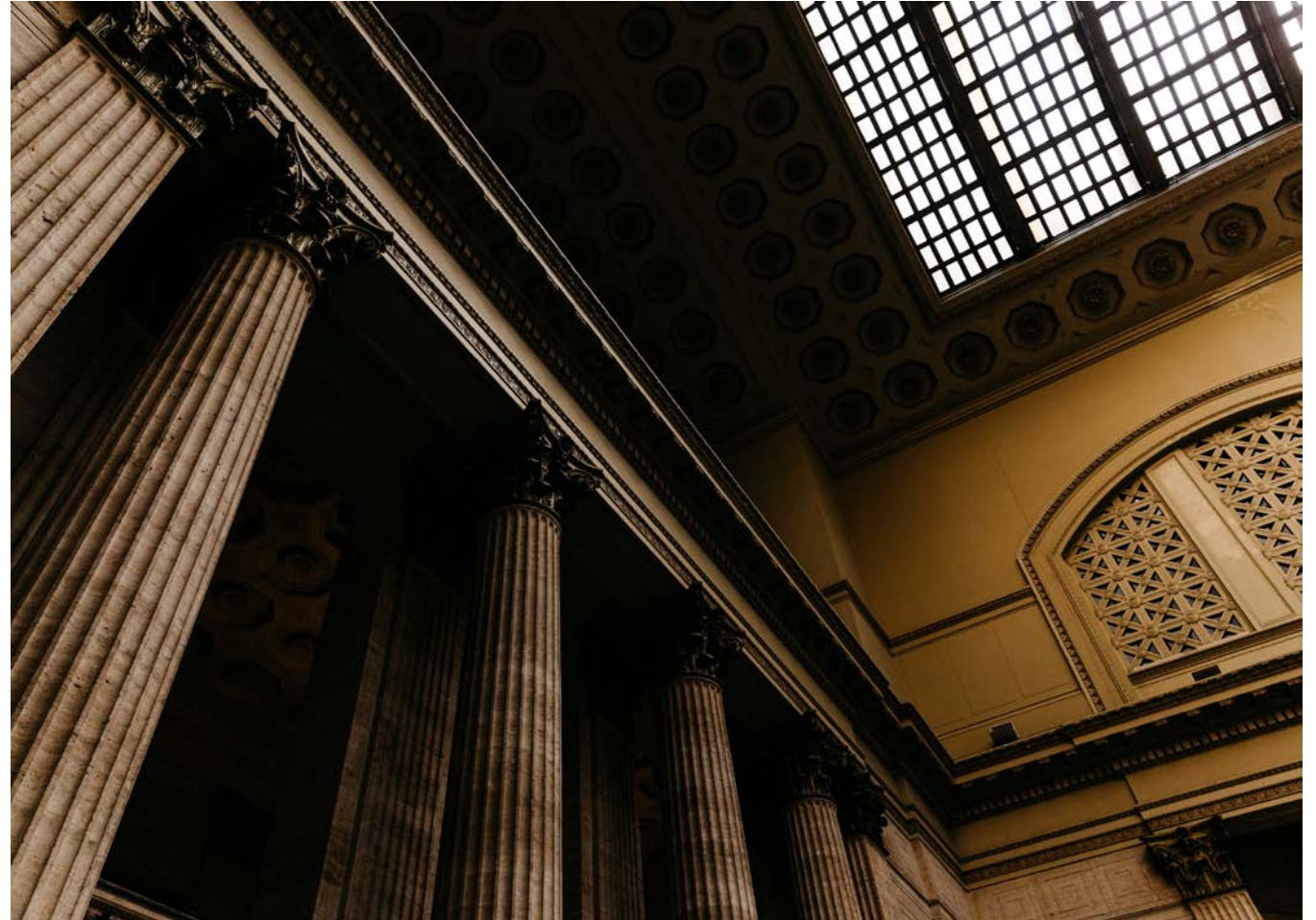
- *"(...) Entreprenøren har krav på tillægsvederlag til dækning af de omkostninger, der kan henføres til forstyrret arbejdsgang, reduceret arbejds effektivitet og forlænget byggetid med deraf følgende nødvendig og/eller krævet forcering af arbejdet (...)"*

Udbudsmaterialet ikke gav E rimelig grund til at regne med, at B's detailprojektering ville medføre krav, der gav anledning til forstyrrelserne

- *"Da en del af disse ændringer imidlertid næppe kan betegnes som så væsentlige, at de i sig selv kunne begrunde et tillægsvederlag, (...) er en eksakt opgørelse af den totale mængdeforøgelse og tvisten herom efter voldgiftsrettens opfattelse af mindre betydning, (...)"*

Status i dansk entrepriseret – uanset tavse standardvilkår..

- Grundlag for entreprenørens forstyrrelseskrav anerkendes i praksis
- Praksis anerkender entreprenørens vanskeligheder ved opgørelse af kravet og kravet udmåles delvist ved en skønsmæssig tilgang
- En fuld imødekommelse af kravet forudsætter, at
 1. Entreprenøren har iagttaget aftalte varslingspligter
 2. Entreprenøren beviser faktum, herunder at
 - de indtrufne omstændigheder
 - er årsag til forsinkelser/forstyrrelser
 - og at entreprenørens tab kan henføres hertil
 3. Entreprenørens egne forhold dokumenteres holdt udenfor
 4. At der er et lidt et reelt tab
 5. De dele af kravet, der kan forklares og dokumenteres kausalt, er holdt udenfor forstyrrelseskravet

Entreprenørens reklamation

Reklamationsfrister efter AB 18

AB 18 § 39

”Stk. 4. Anser entreprenøren sig berettiget til forlængelse af en frist, skal entreprenøren snarest muligt give bygherren skriftlig meddelelse om den krævede tidsfristforlængelse og årsagen dertil”

Entreprenøren skal:

- 1) oplyse om årsagen til forsinkelsen
- 2) kræve tidsfristforlængelse

i samme meddelelse

Manglende/forsinket reklamation

Entreprenørens manglende reklamation medfører som udgangspunkt ikke, at kravet fortabes, men kun at kravet til beviset for, at der forelå fristforlængende omstændigheder skærpes

Kravet til entreprenørens reklamation nedsættes i tilfælde, hvor bygherren er bekendt med de forhold, der er grundlaget for entreprenørens krav

Årsagsforbindelse og bevisproblemer

Årsagsforbindelse – grunde til at lempe entreprenørens bevisbyrde

TBB 2014.773 – Bygherrens utilstrækkelige styring

- *“Efter voldgiftsrettens opfattelse følger det som udgangspunkt af AB 92 § 24, at det er entreprenøren, der skal godtgøre, at den pågældende forsinkelse berettiger entreprenøren til en forlængelse af en aftalt frist (...).”*
- *“I den foreliggende sag foreligger **der imidlertid nogle særlige forhold**, der medfører, at det sædvanlige krav om, at entreprenøren skal godtgøre eller i hvert fald sandsynliggøre årsag og virkning (...), i et vist omfang må modificeres.”*
- De særlige forhold var et kompliceret byggeri opdelt i 6 storentrepriser med 4 bygherrer. Entrepriserne var indbyrdes forstyrrende
- Fastlæggelse af hvilke begivenheder, der havde haft en forsinkende virkning, måtte fastsættes skønsomt

Entreprenørens bevisbyrde (og bevisvanskeligheder)

C-8425, Københavns Metro

"Under sagen har entreprenøren *ikke nærmere redegjort* for hvilke elektroniske og manuelle styrings-, planlægning- og monitoreringssystemer der har været anvendt i forbindelse med arbejdets udførelse. Entreprenøren har fremlagt en Master Cost Database indeholdende et meget betydeligt antal bogføringsbilag, som voldgiftsretten imidlertid ikke har fundet anvendelig til at følge arbejdet og arbejdsstyrken på de enkelte sites i kontraktforløbet, herunder fordelingen mellem kontraktarbejder og individuelle ændringsarbejder. Entreprenøren har trods opfordring hertil undladt at fremlægge.... Nærmere oplysninger om forholdet til andre underentreprenører foreligger heller ikke...

... Under bevisførelsen i sagen er det kommet frem, at der på de enkelte sites er ført Daily Diaries, hvori der bl.a. registreres forsinkelse og forstyrrelse og ressourceanvendelse på de enkelte arbejder. Disse Daily Diaries er *trods opfordring fra bygherren ikke fremlagt af* entreprenøren. Det samme gælder udskrift af det benyttede AS 400-lønssystem med medarbejderregister, som *eventuelt kunne bidrage til analyser* af arbejdskraftforbruget på de enkeltaktiviteter og sites.

Sammenfattende er det voldgiftsrettens opfattelse, at *det fremlagte materiale er så utilstrækkeligt og ufyldstgørende, at voldgiftsretten ved vurdering af, om entreprenøren som følge af forlænget byggetid og forstyrrelse har krav på erstatning/godtgørelse, kun i begrænset omfang kan lægge entreprenørens Alternative Calculations til grund for sin afgørelse.* "

Uanset *den mangelfulde konkrete dokumentation* er det på baggrund af bevisførelsen voldgiftsrettens overordnede opfattelse, at en række forhold, der er påberåbt af entreprenøren utvivlsomt har haft indvirkning på entreprenørens produktivitet og kan begrunde et krav på godtgørelse for forstyrrelse. Voldgiftsretten har ved denne bedømmelse også taget hensyn til *vanskelighederne ved at dokumentere et disruptionkrav på et stort projekt som det foreliggende med mange forskellige byggepladser, hvis tidsplan og produktion i et ikke uvæsentligt omfang er indbyrdes afhængige*".

Globale krav - erstatningsudmåling

Kan globale krav imødekommes? Forskellige metoder er forsøgt

C-8425, Københavns Metro

(i)

Modified Total Cost Claim

I realiteten regningsopgørelse med fradrag af kontraktsum, ekstraarbejder, egne omkostninger m.v.

Afvises

(ii)

Alternative Calculation Claim

Beregning af konsekvenserne af forsinkelse/forstyrrelse for hver overordnet position

Forudsætter en vurdering af årsag og virkning af forsinkelsen, der skal bevises fuldt ud af entreprenøren med inddragelse af egen forsinkelse, float, godkendte ekstraarbejder, stilstand, underentreprenører etc.

Erstatningsudmåling ved bevisnød

TBB 2008.418 - CODAN

- Entreprenøren har erkendt, at man kun i begrænset omfang har kunnet fremlægge dokumentation for disse poster, hvilket skyldes, at materialet ikke har kunnet findes i konkursboet. Entreprenøren henviser om øgede administration til et bilag fra bogholderiet med angivelse af medarbejdere og deres aflønning og til et bilag med angivelse af eksterne rådgivere. Entreprenøren har endvidere fremlagt nogle fakturaer og e-mails fra underentreprenører vedrørende kravet om forsinkelseserstatning til underentreprenører.
- Bygherren har gjort gældende, at ingen af entreprenørens krav under disse poster er dokumenteret. Bygherren har yderligere gjort gældende, at entreprenøren allerede efter parternes aftale oppebærer et administrationstillæg på + 5 %. BH skal ikke betale fordi entreprenøren køber folk ind til at opfylde sine kontraktmæssige forpligtelser.
- Voldgiftsretten finder, at entreprenøren enten **ikke har fremlagt nogen dokumentation** eller kun har fremlagt en **meget ufuldstændig dokumentation**, som efter voldgiftsrettens opfattelse ikke kan danne grundlag for entreprenørens krav. Voldgiftsretten bemærker specielt om det fremlagte materiale fra underentreprenører, at det ikke nærmere er påvist, om dette materiale har sammenhæng med de positioner, der er behandlet ovenfor.
- Voldgiftsretten finder det imidlertid utvivlsomt, at entreprenøren har afholdt udgifter under de nævnte poster i perioden mellem ..., og at der bør tildeles entreprenøren en skønsmæssigt fastsat godtgørelse. **Udmålingen af en sådan skønsmæssig godtgørelse må ske med betydelig forsigtighed, således at godtgørelsen med sikkerhed ikke overstiger det tab**, som entreprenøren i perioden har haft på de nævnte poster. Voldgiftsretten fastsætter skønsmæssigt godtgørelsesbeløbet til....

BRUUN & HJEJLE